



ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAŃ

Faculty of English

# Door de bril van de taal: Variatie in aanspreekvormen in België en Nederland

dr Katarzyna Wiercińska

Adam Mickiewicz Universiteit, Poznań

17.04.2018



## Denkertje 😊

---

- Wat communiceren we in een gesprek? Alleen de verwoorde informatie die we op het gegeven moment met onze gesprekspartner willen wisselen?



## Denkertje

---

- Wat communiceren we in een gesprek? Alleen de verwoorde informatie die we op het gegeven moment met onze gesprekspartner willen wisselen?
- onze gevoelens, attitudes enz. die we bewust of onbewust bekendmaken aan onze gesprekspartner

**Pragmatiek** richt zich op de relatie tussen taalhandelingen en hun gebruikers afhankelijk van de buitentalige context.

---

## Twée kanten van aanspreekvormen

---

- Welke 'sociale' functies worden vervuld door de aanspreekvormen?
- Waarom veranderen we soms tijdens het gesprek van aanspreekvorm?

### FOKKE & SUKKE MAKEN ADRIAAN HELEMAAL GEK

NEEN, MIJNHEER  
VAN DIS,,, FOKKE WIL  
DAT JE LI TEGEN 'M  
ZEGT,...

EN MIJNHEER SUKKE  
WIL DAT LI JIJ TEGEN  
'M ZEGT!





## Wat zeggen de aanspreekvormen?

---

- Aanspreekvormen verschaffen informatie over hoe iemand anderen ziet en hoe hij verwacht dat de anderen op hun beurt naar hem kijken. Hoe we elkaar aanspreken is niet willekeurig want aanspreekvormen staan niet los van externe factoren:
- de sociale status van de gesprekspartner
- de aard van hun wederzijdse relatie
- de situatie waarin het gesprek plaatsvindt

(cf. bv. Brown en Gilman 1960: 258-260; Philipsen en Huspek 1985: 94, Vermaas 2002: 21)



**Aanspreekvormen weerspiegelen dus ons sociale netwerk**

---



## ‘The pronouns of power and solidarity’

---

- Brown en Gilman (1960) delen in hun bijdrage “The Pronouns of Power and Solidarity” de aanspreekvormen in in twee groepen: de T-voornaamwoorden (intimiteit) en V-voornaamwoorden (formaliteit):



- Macht wordt beschreven als een relatie waarin een van de gesprekspartners het gedrag van de andere kan sturen.
- Intimiteit komt daarentegen voor tussen de gesprekspartners die aan elkaar gelijk staan.



- Het criterium is dus in eerste plaats of de gesprekspartners dezelfde sociale status hebben en/of hoe vertrouwelijk hun wederzijdse relatie is.
-



## ‘The pronouns of power and solidarity’: Engels

---

- Zorgen de complexe aanspreeksystemen ervoor dat de sociale verschillen tussen de sprekers worden benadrukt terwijl ze in de talen met eenvoudige aanspreeksystemen veel subtieler zijn? Wil het dan automatisch zeggen dat de sprekers even hoog in de hiërarchie staan?
-



# Wat zeggen de aanspreekvormen?

---

- **Kijk naar het onderstaande gesprek en stel je voor dat twee mensen van dezelfde leeftijd met elkaar aan het praten zijn:**
  - **William:** Excuse me, I am sorry to trouble you, but could you tell me how I can get to the train station?
  - **Kate:** Yes no problem, it's that way. Keeping walking straight ahead then after you pass the library you have to turn left. Then take your first right and it's across from the bus station. You cannot miss it!
  - **William:** Thank you so much! I have only been in Manchester for 2 days, so I don't know how to get anywhere yet.
  - **Kate:** Oh, I know that feeling. Me and my husband moved here a 6 months ago, and I still don't know how to find certain places! Manchester is so big.
  - **Hoe zou je dit gesprek 'herschrijven' als we aannemen dat William een man van 85 jaar oud is en Kate een meisje van 25? Kijk alleen naar de aanspreekvormen.**
  - **En wat als we dat gesprekje in het Nederlands vertalen?**
-





## ‘The pronouns of power and solidarity’: Engels

---

‘The universal English *you* is of course less ‘distant’ than (...) the deferential Polish third form of address such as *Pan Profesor*, but it is also far less intimate than (...) the Polish *ty*. Being the great equalizer, the English *you* keeps everybody at a distance – not a great distance, but a distance; and it doesn’t allow anybody to come really close.’

(Anna Wierzbicka. 2003. *Cross-cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interactions*. p. 48)

---



# Aanspreekstelsel: een taalspecifiek verschijnsel?

## Feature 45A: Politeness Distinctions in Pronouns



This feature is described in the text of chapter 45 [Politeness Distinctions in Pronouns](#) by Johannes Helmbrecht [cite](#)

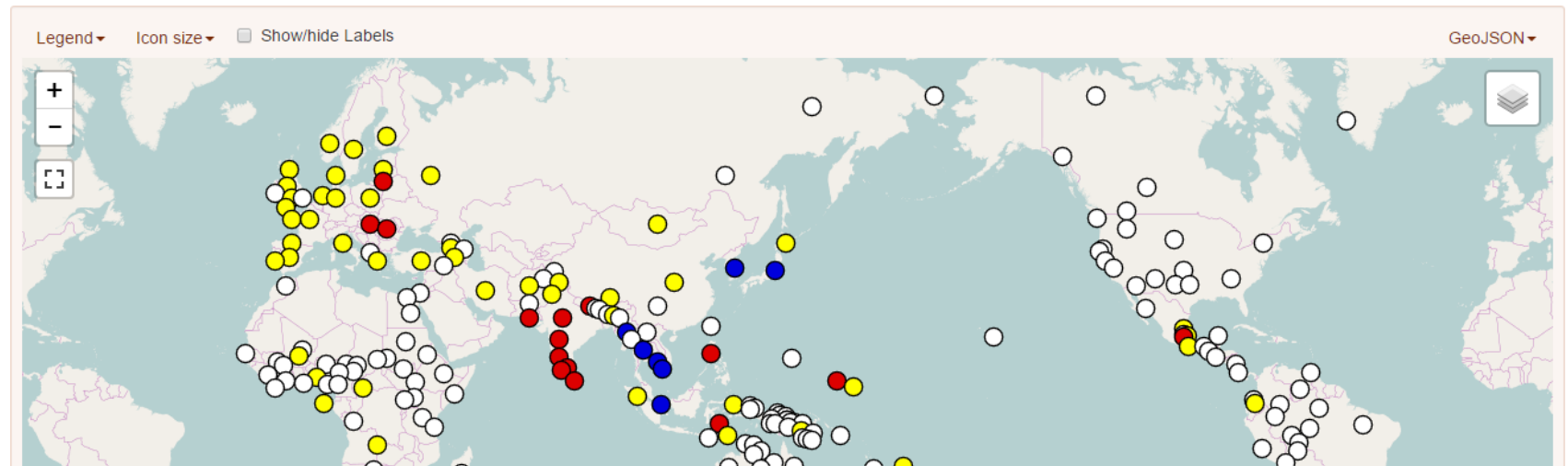
You may combine this feature with another one. Start typing the feature name or number in the field below.

x 45A: Politeness Distinctions in Pronouns

Submit

### Values

<input type="radio"/>	No politeness distinction	136
<input type="radio"/>	Binary politeness distinction	49
<input type="radio"/>	Multiple politeness distinctions	15
<input type="radio"/>	Pronouns avoided for politeness	7





# Aanspreeksysteem: een taalspecifiek verschijnsel?

---

Pronominale aanspreekvormen als beleefdheidsvormen:

- Tweedelig systeem (T-/V-voornaamwoorden), zoals bv. in het Nederlands of in het Pools.
  - Geen onderscheid, zoals bv. in het Engels
  - Meerdelig systeem, zoals bv. in het Litouws of in het Hongaars
  - Pronominale aanspreekvormen vermeden vanwege beleefdheidsredenen, zoals bv. in het Japans of in het Koreaans
-



# Aanspreekstelsel: een taalspecifiek verschijnsel?

## Language: Hungarian

*magá* 2nd sg. hon. - used by less educated people; etymologically, it is a 3rd person reflexive pronoun 'he himself, he alone'

*maguk* 2nd pl. hon. - 2nd pl polite form, used by less educated people etymologically, it is a 3rd person reflexive pronoun 'themselves'

*Ön* 2nd sg. hhon. - the original meaning is 'self' (cf. E.g. *in öngyilkos* 'a suicide'); this form is used by more educated people, higher degree of politeness than in *magá/ maguk*

*Önök* 2nd pl. hhon. notes see *Ön*

## Language: Lithuanian

*jūs* 2nd pl. hhon. - 2nd person polite address used for the polite address of one person or multiple persons

*jūs* 2nd sg. hhon.

*pàts* 2nd sg. hon. - these forms of 2nd singular polite address distinguish gender (masc./ fem.);

- they are less polite than *jūs* (2nd pl) and *támsta*;

- they are used among equals when the familiar form *tù* seems to be too rude

*pãtys* 2nd sg. hon.

*támsta* 2nd sg. hon. - the singular form is used for a 2nd person singular polite address, the plural form for a 2nd person pl polite address accordingly;

- the use of both forms is declining, only used by the older generation;

- both forms are approximately polite as the 2nd pers pl pronoun *jūs*:

*támstos* 2nd pl. hon.

*tù* 2nd sg. fam.



## Om even samen te vatten:

---

### Aanspreekvormen als een weerspiegeling van sociale relaties:

- geen willekeurige keuze (Brown en Gilman 1960: 258-260; Philipsen en Huspek 1985: 94; Vermaas 2002: 21)
  - “een sociale brug tussen de sprekers” (Maalej 2010: 148)
  - cultuurspecifiek = andere perceptie van sociale relaties in verschillende talen (Braun 1998: 64-65)
  
  - “pragmatisch switchen” tussen aanspreekvormen (Wierzbicka 1992: 324-325; Maalej 2010: 150-151)
-



# Vlaanderen: Een geval apart

## Jij vs. Gij

---

- ***Gij* is een tegenhanger van *jij*. Maar hoe komt dat *jij* veel minder dan *gij* (objectvorm: *u*) wordt gebruikt?**
  - Wat doet ge? = Wat doe je?
  - Hoe kunde (=kunt ge) dat doen? = Hoe kun je dat doen
  - Ik zie u graag = Ik zie je graag
  - Gedraag u = Gedraag je



# Aanspreekvormen in Vlaanderen

---

*Gij, jij of u?*

VROEGER:

- *gij* als het enige pronomen in de 2e persoon tot de jaren twintig van de vorige eeuw: een neutrale aanspreekvorm (Vandekerckhove 2004: 981)

TEGENWOORDIG:

- *gij* als inheemse tegenhanger van *jij* (Vandekerckhove 2004: 981)
  - problemen om *jij* en *u* in de praktijk toe te passen (Van Bezooijen, Smets en Van den Berg 2005: 186)
-



# Aanspreekvormen in Vlaanderen vs. Standaardnederlands in Vlaanderen

---

Noord	Zuid
een soort (schrijf)standaardtaal tegen het einde van de 17 <sup>de</sup> eeuw	verfransing vóór de vereniging en na de Belgische revolutie
taalpolitiek ter bevordering van het Nederlands	Nederlands bestaat nog steeds alleen als verzameling dialecten
	overname van de Noord-Nederlandse taalnormen in de 20ste eeuw (verzet van doorsnee taalgebruikers)
	ABN-acties in de jaren vijftig

---





# Aanspreekvormen in Vlaanderen vs. Standaardnederlands in Vlaanderen

---

prof. Joos Florquin, 'Hier spreekt men Nederlands' (een cursus  
Standaardnederlands voor de Vlamingen)

<http://www.vrt.be/taal/audio/hier-spreekt-men-nederlands-1>

<http://www.vrt.be/taal/memotv-hier-spreekt-men-nederlands>

---



## Functies van de aanspreekvormen in een corpus bestaande uit 10 Vlaamse films

---

	familiekring	peer group	werkvloer	eenmalig of oppervlakkig contact
gij	[+]solidariteit	[+]solidariteit	[+]solidariteit [+]formaliteit: macht [-]beleefdheid	niet aanwezig
u	niet aanwezig	[-]solidariteit	[+]formaliteit: macht	[-]solidariteit
jij	niet aanwezig	[±]solidariteit	niet aanwezig	niet aanwezig



## Functies van de aanspreekvormen in een corpus bestaande uit 10 Vlaamse films

---

### FAMILIEKRING:

- de gesprekken worden gekenmerkt door de wederzijdse solidariteit en de aanspreekvormen zijn niet onderhevig aan externe factoren zoals bv. omstandigheden van het gesprek of gevoelens van de personages

### PEER GROUP:

- de gesprekken worden gekenmerkt door de wederzijdse solidariteit of solidariteit in wording (snelle overgang van 'u' naar 'gij') en de aanspreekvormen zijn niet onderhevig aan externe factoren zoals bv. omstandigheden van het gesprek of gevoelens van de personages

### WERKVLOER (twee patronen):

- 'gij' tussen gelijkwaardige collega's en meer vrijheid bij de keuze van de aanspreekvormen door leidinggevenden
  - ze zijn onderhevig aan externe factoren: 'gij' wordt gebruikt door collega's die lager in de hiërarchie staan tegen hun leidinggevenden als teken van negatieve gevoelens
-



## Situatie 1

---

- Freddy in *De Zaak Alzheimer* probeert op zijn beurt informatie te verkrijgen van de vrouw van het slachtoffer dat vermoord is. Hij denkt dat ze meer weet dan ze zegt. Zij heeft duidelijk interesse voor hem.
  - (Waarom spreekt ze hem aan met *je*? Nee, niet alleen omdat ze uit Nederland komt 😊 Kijk naar de wisseling van de aanspreekvormen bij Freddy. Wat is zijn bedoeling? Het is de moeite waard om op te merken dat hij haar met *gij* en niet met *jij* aanspreekt – waarom? )
-



## Situatie 2

---

- *Loft*: Vincent, Luc, Chris en Marnix worden verhoord in verband met het lichaam dat gevonden werd in hun loft. Vincent is de hoofdverdachte. De situatie is formeel, maar hij spreekt de ondervraagster en de ondervrager met *gij* aan en niet met *u*. Wat zou volgens jou zijn bedoeling zijn?
  - De ondervraagster spreekt Vincent met *u* aan, de ondervrager gebruikt *gij*. Wat zegt dat over hun opstelling ten opzichte van Vincent? In welke stemming zijn de ondervragers? Speelt dat volgens jou een rol bij de keuze van de aanspreekvorm? Waarom begint de ondervraagster ook *gij* te gebruiken?
-



## Situatie 3

---

- Vik (*Team Spirit 1*) heeft geen goede relatie met zijn vader. Ze zien elkaar niet vaak, de vader is bezig met zijn bedrijf en zijn nieuwe vrouw. Vik komt toch naar hem toe om te vragen dat een vriend van hem door zijn vader wordt aangekomen. Kijk hoe hij zijn vader aanspreekt en wat de reactie van zijn vader is. Wat zegt dat over de opstelling van Vik ten opzichte van zijn vader?
-



## Situatie 4

---

- En wat kan je zeggen over het gebruik van de aanspreekvormen in deze situatie uit *Frits en Freddy*?



## Wat zeggen de aanspreekvormen?

---

- SITUATIE 1: geconceptualiseerde bedoeling
  - SITUATIE 2: geconceptualiseerde opstelling
  - SITUATIE 3&4: geconceptualiseerde gevoelens
-





Bedankt voor de aandacht! 😊  
Zijn er nog vragen?



## Bibliografie

---

- Bezooijen, Renée van, Ine Smeets, Rob van den Berg. 2005. "Aanspreekvormen in het grensgebied van Zeeuws-Vlaanderen: Convergentie en divergentie". In: *Taal & Tongval* 57, 185-201.
- Braun, Friederike. 1988. *Terms of address: problems of patterns and usage in various languages and cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Brown, R. en A. Gilman. 1960. "The pronouns of power and solidarity." In: Sebeok, T. A. *Style in Language*. Cambridge: MIT press. 253-76.
- Dittmar, N. 1978. *Handboek van de Sociolinguïstiek*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen
- Fasold, Ralph. 1990. *The sociolinguistics of language*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Formentelli, Maicol. 2009. "Address Strategies in a British Academic Setting", in: *Pragmatics* 19(2): 179-196.
- Goossens, Jan. 2000. "De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen", *Ons Erfdeel* 43: 3-13.
- Keshavarz, Mohammad Hossein. 2001. "The role of social context, intimacy, and distance in the choice of forms of address". In: *International Journal of the Sociology of Language* 148: 5-18.
- Maalej, Zouhair. 2010. "Addressing non-acquaintances in Tunisian Arabic: A cognitive-pragmatic account", *Intercultural Pragmatics* 7(1): 147-173.
- Murphy, Gregory L. 1988. "Personal reference in English". *Language in Society* 17, 317-349.
- Philipsen, Gerry, and Michael Huspek . 1985. A bibliography of sociolinguistic studies of personal address. *Anthropological linguistics* 27: 94-101.
- Salemans, Ben. 2005. "Steeds minder mensen zeggen 'u'" (Een interview met Hanny Vermaas). In: *Taalschrift* juni-juli 2005. <http://taalschrift.org/img/vermaas4.pdf>, laatst geraadpleegd op 19.04.2015.
- Vandekerckhove, Reinhild. 2004. "Waar zijn je, jij en jou(w) gebleven? Pronominale aanspreekvormen in het gesproken Nederlands van Vlamingen", in: Johan De Caluwe (ed.), *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal*. Gent: Academia Press, 981-993.
- Vermaas, J.A.M. 2002. *Veranderingen in de Nederlandse aanspreekvormen van de dertiende t/m de twintigste eeuw*. Utrecht: LOT.
- Wierzbicka, Anna. 1992. *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford: Oxford University Press.